

**Ekoturizm ve Rekreasyona Yönelik Yerel Halk Talepleri;
“Bingöl İlçalar Örneği”**

Hüccet VURAL

*Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, BİNGÖL
hvural@bingol.edu.tr*

Geliş Tarihi/Received:
12.03.2019

Kabul Tarihi/Accepted:
28.06.2019

Yayın Tarihi/Published:
30.06.2019

ÖZ

Ekoturizm, doğal ve kültürel ortamları içeren bir turizm türü olması bakımından kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımını zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilir ekoturizmde, günlük yaşamlarını etkileyen yerel halkın turizm planlama faaliyetlerine katılımının sağlanması ana unsur olarak kabul edilmektedir. Araştırmada Bingöl İli İlçalar Beldesi'nin ekoturizm ve rekreasyon amaçlı sürdürülebilir kullanımı için yerel halkın turizme yönelik taleplerinin, katılım düzeylerinin, peyzaj altyapı ihtiyaçlarının ve uygun turizm alternatiflerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılan çalışmada; nitel veriler arazide yapılan inceleme ve gözlemlere, nicel veriler ise yöre halkı ile yüz yüze yapılan anket sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırma alanında yapılan incelemelerde Belde'nin ekoturizm ve rekreasyon amaçlı altı potansiyel kaynağı belirlenmiştir. Yöre halkı ile yapılan anket sonucuna göre ise; İlçalar Beldesi halkının turizme olumlu yaklaştığı ve büyük oranda (%84,7) turizmin geliştirilmesine destek verdiği görülmüştür. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu (%82,8) yöre için en uygun turizm türü olarak termal-kaplıca turizmini görmekte olup termal turizmden sonra ise ekoturizm türleri olarak değerlendirilebilen doğa gözlemciliği (%56,7), bisiklet turizmi (%55,8), tarımsal turizm (%54,9) ve dağcılığı (%54,4) yüksek oranlarda talep etmektedir. Sonuç olarak araştırma alanında turizmden daha fazla yarar sağlayabilmek için turizm planının bütüncül olarak ele alınması, alanda bir taraftan termal turizm olanakları iyileştirilirken diğer taraftan da doğal peyzajının da planlamaya dâhil edilmesi önerilmektedir. Yörenin ekoturizm ve rekreasyon amaçlı kullanımı için altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, rekreasyon, peyzaj altyapı, yerel halk talebi, termal turizm.

**Local Public Requirements For Ecotourism and Recreation;
“Bingöl İlçalar Sample”**

ABSTRACT

Ecotourism requires the conservation and sustainable use of resources because of the fact that it is a tourism type which includes natural and cultural environments. Sustainable ecotourism is considered as a main factor in ensuring the participation of local people in tourism planning activities that affecting their daily lives. The aim of this study is to determine the demands of the local people for tourism, participation levels, landscape infrastructure requirements and suitable tourism alternatives for the sustainable use of Bingöl İlçalar Town for ecotourism and recreation purposes. In this study which used qualitative and quantitative research methods; The qualitative data are based on research and observations in the field, while the quantitative data is based on the results of the survey conducted face to face with the local population. In the conducted studies in this field of research, six potential sources of the municipality for ecotourism and recreation have been determined. According to the results of the

survey conducted with the local people; It has been observed that the people of Ilicalar municipality have a positive approach to tourism and support the development of tourism to a great rank (84.7%). Also the majority of the participants (82.8%) see the thermal-hot spring tourism as the most suitable type of tourism for the region, and after the thermal tourism, can be considered as ecotourism species like nature watching (56.7%), bicycle tourism (55.8%), agricultural tourism (54.9%) and mountain climbing (54.4%) demand high rates. As a result, in order to gain more benefit from tourism in the field of research, the tourism plan is considered as a holistic approach, while the thermal tourism opportunities in the area are being improved, it is recommended that the natural landscape be included in planning. The requirement of the elimination of infrastructure needs for the use of the region for ecotourism and recreation purposes is emphasized.

Keywords: Ecotourism, recreation, landscape infrastructure, local population demand, thermal tourism.

1. GİRİŞ

Serbest zaman, rekreasyon ve turizm kavramları birbiriyle bağlantılı kavramlar olup birbirlerini tamamlamaktadır. Serbest zaman; çalışma, uyku ve zorunlu işler dışında kalan ve kişinin kendi isteği doğrultusunda yönetebildiği zaman dilimi olarak ifade edilmektedir. Bu serbest zamanlarda ev ortamında veya ev dışında kişinin yaptığı eğlenme, yeme içme, serbest okuma, tv izleme, hobi faaliyetleri, sportif faaliyetler, kültürel faaliyetler (sinema, tiyatro, dans, müzik,...) veya turizm faaliyetleri rekreasyon olarak nitelendirilmektedir. Turizm ise ev ve iş ortamı dışında ki destinasyonlara yapılan ve serbest zaman, tatil, iş, ticaret ve diğer amaçlar için en az bir gece konaklamaya dayalı geçici hareketlilik olarak tanımlanmaktadır (Tribe, 2011: 4).

İnsanların ekonomik imkânlarının iyileşmesi serbest zamanlarını değerlendirme biçimlerini etkilemiştir. Yaşadığı ortamın ve iş hayatının vermiş olduğu yorucu ve yoğun tempo insanların bulunduğu ortamlardan uzak yerlere yönelmelerine sebep olmuştur. Bunun yanında özellikle ulaşım ve haberleşmede yaşanan teknolojik gelişmeler turizm ve seyahate erişimi daha kolay hale getirmiş, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde turizme katılımı artırmıştır. Günümüzde deniz, güneş ve kum üçlüsünden oluşan kıyı turizmin hâkim olmasıyla birlikte farklı turizm alternatiflerine ve destinasyonlarına yönelimlerin de olduğu bilinmektedir. Bu yönelimler insanların turizm ve rekreasyon amaçlı kıyı kesimlerden iç kesimlere doğru giderek artan turizm hareketlerine ve yeni turizm alanlarının ortaya çıkarılmasına katkı sağlamıştır (Özdemir ve Kervankıran, 2011: 3). İç kesimlerde gerçekleşen turizm türleri genellikle doğal ve kültürel çevreyi ilgilendiren turizm türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür, doğa, tarih, yerel değerler, macera ve eğlenceye yönelik turizm aktiviteleri giderek yaygınlaşmakta, bunun sonucu olarak ekoturizm, kırsal turizm, doğa turizmi, çiftlik turizmi gibi birbirlerine yakın çok sayıda turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Doğal ve kültürel çevrede gerçekleşen ve temelde çevrenin korunarak yerel halkın kalkınmasını hedefleyen ekoturizm, doğal alanlara seyahat olarak tanımlanmaktadır. Ekoturizm kırsal turizmin bir türü olarak değerlendirilmekte, doğal peyzajlar, jeoloji, fauna, flora ve belirli bir alanın yerel kültürünü tanımaya odaklanmaktadır (Sezen vd., 2011: 55; Dinç vd., 2014: 11; Kasalak ve Akıncı, 2015: 190). Doğaya saygılı, ekolojik amaçlar içeren ekoturizmin diğer kitle turizmlerinden farkı turizmi yıl içerisinde yaymayı, doğal çevreye olan baskıları azaltmayı ve turizm kaynaklı çevresel tahribatları önlemeyi amaç edinen bir turizm türü olmasıdır (Akpınar Külekçi ve Bulut, 2012: 176). Ekoturizm doğal ve kültürel ortamları içeren bir turizm türü olması bakımından kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca sürdürülebilir ekoturizmde, günlük yaşamlarını etkileyen yerel halkın turizm planlama faaliyetlerine katılımının sağlanması ana unsur olarak kabul edilmektedir. Sürdürülebilir turizmde bir taraftan katılımcıları

memnun ederken diğer taraftan yerel halkın turizm kararlarına dâhil edilmesi ve turizmden faydalanmalarını en üst düzeye çıkarma hedeflenmektedir (Herrera vd., 2018: 92; Lopez vd., 2018: 37). Yerel halkın turizm planlamasına katılmaya ve sorumluluk almaya istekli olmaları, turizmden beklenen ekonomik yararın yanında doğal ve kültürel çevrenin korunması ve sürdürülebilir kullanımına da pozitif etki yapacaktır.

Turizm ve rekreasyon insanların yaşam kalitesini artırdığı gibi ülke ekonomileri için önemli bir gelir kaynağı haline gelmiştir (Eshliki ve Kaboudi, 2012: 334). Bunun yanında turizm sektörü bölgesel gelişmişlik farkının giderilmesine yönelik bir araç olarak ta görülmektedir (Kasalak ve Akıncı, 2015: 189). Ülkemizin turizm gelişimi için ana doküman olarak görülen “Türkiye Turizm Stratejisi 2023” Belgesinde de turizmin bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, yoksullukla mücadele ve istihdam olanaklarının geliştirilmesi konusunda güçlü bir planlama aracı olarak kullanılacağı vurgulanmaktadır (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007: 6). Ancak özellikle kırsal kesimde yaşayan halkın turizmden yeteri kadar ekonomik kazanç sağladığı söylenemez. Bunda kırsal peyzaj değerlerinin turizme kazandırılmaması ve yerel halkın planlama sürecine katılımının sağlanamamasının rolü büyüktür.

Ülkemizin her bölgesi doğal ve kültürel peyzaj özellikleri bakımından farklı turizm çeşitlerine ev sahipliği yapacak nitelikte alanlara sahiptir (Koçan, 2012: 39; Mansuroğlu ve Dağ, 2016: 10). Ancak mevcut kaynakların turizme kazandırılması konusunda bölgelerarası dengeli bir dağılım olmadığı bilinmektedir. Özellikle Türkiye yüzölçümünün %21’ni kaplayan Doğu Anadolu Bölgesi doğal coğrafi kaynakları bakımından zengin olmasına rağmen ulaşım, konaklama ve altyapı eksikliği gibi faktörler nedeniyle turizmden yeteri kadar yararlanamamaktadır. Bölgenin dağlık ve engebeli yapısı doğal cazibe alanlarının oluşmasını sağlamış, jeomorfolojik, iklimik, floristik ve hidrografik yapı ekoturizm için uygun kaynak değerleri oluşturmuştur. Bunun yanında olumsuz iklim şartları bir taraftan turizmi olumsuz etkilerken diğer taraftan farklı turizm aktiviteleri için imkân sağlamaktadır. Özellikle Kuvaterner döneminde meydana gelen iklim değişimleri sonucu bölgenin birçok dağlık ve yüksek rakımlı alanlarında buzul oluşumu ve çekilmesine bağlı olarak sirk gölleri olarak adlandırılan zengin göl kaynaklarının oluşumunu etkilemiştir. Bu göl alanlarında göl, flora ve fauna turizm için uygun ortamlar oluşturmuştur (Özgen, 2010: 1415).

Araştırmaya konu Bingöl kentinde büyüklük bakımından önemli sayılabilecek göl olmamasına karşılık çok sayıda sirk gölü bulunmaktadır. Kent sirk göllerinin yanında akarsu kaynakları bakımından da zengindir. Peri suyu, Murat Nehri ve Göynük Çayı önemli akarsu kaynaklarındandır (Bingöl İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019). Hidrografik yapı içerisinde diğer bir kaynak ise jeotermal kaynaklardır. Kentin en önemli jeotermal kaynakları, 62°C sıcaklıktaki Karlıova İlçesi Göynük Hacılar Kaplıcası, 36°C-47°C sıcaklıktaki Bingöl Merkez Ilıcalar (Kös) Kaplıcası, 48°C sıcaklıktaki Yayladere Hasköy Kaplıcalarıdır (Kıranşan ve Şengün, 2013: 337). Günümüzde bu üç kaplıca içerisinde Ilıcalar (Kös) Kaplıcaları gerek konumu ve gerekse de alt yapı imkânları bakımından diğerlerine göre daha fazla tercih edilmektedir. Belde’de biri özel sektöre diğeri Bingöl Üniversitesi’ne ait olmak üzere iki adet termal tesis bulunmaktadır. Her iki tesis yöneticileri ile yapılan görüşmelerde ziyaretçilerin termal tesislerden günü birlik yararlanma biçiminin daha fazla olduğu, dolayısıyla Termal Tesislerin ve Ilıcalar Beldesi halkının turizmden yeteri kadar yararlanmadığı görülmektedir. Belde’nin ekoturizm ve rekreasyon amaçlı kullanımı için var olan kaynaklarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Hedefi

Araştırmada; Bingöl İli Ilıcalar Beldesi’nin ekoturizm ve rekreasyon amaçlı sürdürülebilir kullanımı için yerel halkın turizme yönelik talepleri, katılım düzeyleri, peyzaj altyapı ihtiyaçları ve uygun turizm

alternatiflerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma ile Belde'nin termal turizmden daha fazla yarar sağlayabilmesi için turizm çeşitliliğinin artırılmasına yönelik farkındalığın artırılması ve bu konuda görev yetki ve sorumluluk sahibi kurumların harekete geçirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca ekoturizm ile bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan kalkınmasının yanında doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir kullanımı ve korunmasına katkı sağlamak da hedeflenmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmanın hazırlanması aşamasında aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır:

Özgen (2010); Doğu Anadolu Bölgesi'nin coğrafi yapısından kaynaklı turizm potansiyelini SWOT analizi ile belirleyerek planlamaya yönelik öneriler geliştirmiştir.

Özdemir ve Kervankıran (2011); Afyonkarahisar ilinin turizm potansiyeli, yerel halkın turizmi algılama biçimleri ve katılımcıların tatil alışkanlıklarının belirlenmesi üzerine ankete dayalı araştırma çalışması yürütmüştür. Araştırma sonunda katılımcıların turizmin ildeki gelişim sürecini olumlu bulduğu ve İlin doğal, tarihi ve kültürel potansiyelinin turizmin gelişimine uygun olduğunu belirlemiştir.

Ertuna vd. (2012); Kastamonu örneğinde yerel halkın kırsal turizme katılma isteğinin belirlenmesi üzerine çalışmış, araştırma kapsamında yapılan anket çalışmasında yerel halkın genel olarak kırsal turizmin gelişiminin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan olumlu sonuçlar yaratacağı görüşünde oldukları ve turizme katılım konusunda istekli olduklarını belirlemiştir. Ancak, katılımcıların kırsal turizme ve turizmin gelişmesine nasıl katkı sunacakları konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıklarını belirlemiştir.

Eshliki ve Kaboudi (2012); İran'ın en önemli sahil destinasyonlarına sahip Ramsar kentinde, yerel halkın turizm planlamasına katılımı ve turizmin algıları konusunda ankete dayalı araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda turizmin yerel halkın yaşam kalitesini etkilediği, yaşam kalitesini etkileyen faktörler ile turizme katılım düzeyleri arasında önemli ilişki olduğunu belirlemiştir.

Koçan (2012); Türkiye'nin yirmi üç jeosit durağı ile ilk jeoparkı olarak belirlenen Kızılcahamam-Çamlıdere jeoparkı için kırsal peyzaj ve rekreasyon planlama üzerine çalışmıştır. Araştırma alanının çeşitli turizm ve rekreasyon aktiviteleri için yüksek potansiyele sahip olduğunu belirlemiştir.

Sezen vd. (2012); Bayburt ilinin ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi üzerine çalışmış, Kop Dağı, Çoruh Nehri ve Soğanlı Dağı'nın yayla turizmi, flora turizmi, kamp ve karavan turizmi için elverişli olduğunu, turizm amaçlı sportif faaliyetler (trekking, dağ bisikleti, dağcılık, atlı doğa yürüyüşü), kuş gözlemciliği, foto safari gibi doğa temelli turizm aktivitelerine imkan tanıyacak potansiyelleriyle ekoturizm için uygun olduklarını belirlemiştir.

Kıraşan ve Şengün (2013); Bingöl ilinin jeotermal kaynaklarının özellikleri, potansiyeli ve coğrafi dağılımları bilimsel araştırmalar ve arazi çalışmaları ile belirlemiş ve turizme kazandırılmasına yönelik öneriler sunmuştur.

Dinç vd. (2014); Karaman ilinin ekoturizm potansiyelini Coğrafi Bilgi Sistemleri yardımıyla incelemiş, araştırma alanında çok sayıda yayla, mağara, akarsu, orman alanları ve önemli kırsal yerleşim alanları belirleyerek turizme kazandırılması konusunda öneriler getirmiştir.

Dönmez ve Türkmen (2015); Antalya Belek örneğinde peyzaj turizm tesislerinin peyzaj özellikleri ile satın alma tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda peyzaj düzenlemelerinin satın alma kararlarında önemli yeri olduğunu belirlemiştir.

Güney ve Göller (2016); Bursa İli Misi Köyü sakinlerinin kırsal turizm konusundaki yaklaşımları görüşme yöntemi kullanarak belirlemiştir. Araştırma sonucunda halkın kırsal turizm ve köyün turizm değerlerinin farkında oldukları, turizm tesislerinin ise turizmden beklentiyi karşılayacak nitelikte olmadığını belirlemiştir.

Mansuroğlu ve Dağ (2016); Bingöl ilinin kırsal turizm olanaklarının SWOT analiz yöntemiyle belirlenmesi üzerine çalışmış, Bingöl'de alternatif turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için bilimsel çalışmalardan yararlanılması gerekliliğini vurgulamıştır.

Mäntymaa vd. (2018); Finlandiya'nın kuzeydoğusunda Ruka-Kuusamo turizm alanında koruma amaçlı planlama yaklaşımına halkın katılımı konusu üzerine araştırma yapmıştır. Araştırmaya katılanlar peyzaj değerlerinin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasının gelecekte kendileri için fayda sağlayacağı düşüncesi ile katılıma gönüllü oldukları belirlenmiştir.

Lopez vd. (2018); Güneş ve ay piramitlerinin olduğu Peru-Trujillo bölgesinde yerel halkın sürdürülebilir turizm konusundaki tutumunu, En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi yöntemi ile ele almıştır. Araştırmada yerel halk desteğinin turizmin sürdürülebilirliği üzerindeki etkisinin pozitif yönlü ve önemli olduğunu belirlemiştir.

Herrera vd. (2018); Copper Kanyonu Macera Parkı'nda uygulanmakta olan bölgesel turizm geliştirme modelinin kalite ve sürdürülebilirlik yönleri üzerine yerel halkın katılımı ve ziyaretçi deneyimlerinin belirlenmesi üzerine çalışmıştır. Yerel paydaş görüşlerinin alınmasının sürdürülebilir turizm gelişimi için önemli bir kriter olduğunu belirlemiştir. Ayrıca bu metodolojiyi kullanmanın, yerel halkın turizm algıları, ziyaretçi deneyimleri ve alıcı ortamın özellikleri arasındaki uyumluluk ve uyumsuzlukların belirlenmesinde etkili olduğunu vurgulamıştır.

3. YÖNTEM

Bingöl il merkezine 20 km uzaklıkta bulunan Ilıcalar Beldesi çalışma alanını oluşturmaktadır. Beldenin 2011 yılı nüfusu 3489 olup, altı mahalleden oluşmaktadır. Belde halkı geçimini tarım, hayvancılık ve hizmet sektöründen sağlamakta olup nüfusun yalnızca %1,26'sı turizm hizmetlerinde çalışmaktadır (Anonim, 2018: 6). Belde, 26.04.2011 tarih ve 2011/1796 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile termal turizm merkezi olarak ilan edilmiştir. Termal kaynakların yanı sıra su kaynakları, doğal peyzaj alanları, tarım alanları, geleneksel yapısı ve yakın çevresinde bulunan mağara, şelale ve tabiat varlıklarıyla ekoturizm için de belirli potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin değerlendirilmesi konusunda yerel halkın düşüncelerini ve taleplerini belirleyen bir araştırma yapılmamıştır. Araştırma alanının ekoturizm ve rekreasyon potansiyelini ve bu potansiyel doğrultusunda yerel halkın turizme katılımları, öncelikleri ve taleplerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, arazide yapılan inceleme ve gözlemler ile yöre halkı ile yüz yüze yapılan anket sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırmada öncelikle beldenin doğal ve kültürel peyzaj öğelerinin belirlenmesi amacıyla 2018 yılının Mayıs-Ekim ayları arasında arazi gözlemleri yapılmış, alana ait fotoğraflar çekilmiştir.

Arazi gözlemleri sonrasında literatür taraması yapılmış bölge için uygun olması muhtemel turizm türleri ve alt yapı ihtiyaçları belirlenerek listelenmiştir. Anket hazırlığı öncesinde Belde’de bulunan yerel turizm işletmeleri, Ilıcalar Belediyesi yetkilisi ve yerel halktan belirli sayıda kişiyle informal görüşmeler yapılmıştır. Gözlem ve görüşmeler sonucunda yerel halka uygulanacak 12 soruluk anket formu oluşturulmuştur. Bu sorulardan üç tanesi katılımcıların bireysel özelliklerini (cinsiyet, yaş ve gelir durumu), dört tanesi yöre halkının turizme katılımını, iki tanesi yörenin turizm potansiyelini ve dört tanesi de turizm ve rekreasyona yönelik katılımcıların taleplerinin belirlenmesine yöneliktir. Hazırlanan anketin uygulanmasında örneklem sayısı olarak Rescoe (1975)’e göre ölçek sayısının 10 katı olan 120’nin üzerinde 215 kişiye basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak uygulanmıştır. Anket sonuçlarının analizinde, betimsel yöntemler ve kategorik veriler istatistik analiz yöntemlerinden Ki kare testi (Pearson Chi-square) Spss 22 paket programı yardımıyla yapılmıştır. Araştırma alanı ve yöntemi ile ilgili görünüm Şekil 1’de verilmiştir.



Araştırma Alanı



Görüşme ve Anket Çalışmalarından Görünümler

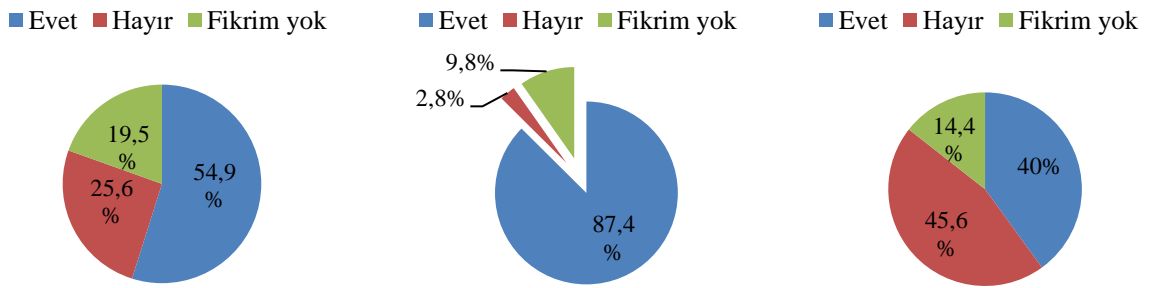
Şekil 1. Araştırma materyali ve yönteme ilişkin görünüm

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma sonuçları Ilıcalar Beldesi halkı ile yapılan anket sonuçlarının analizine dayanmaktadır. Ankette öncelikle katılımcıların cinsiyet, yaş ve gelir durumları belirlenmiştir. Buna göre ankete 98’i kadın, 117’si erkek olmak üzere toplam 215 kişi katılmış olup kadınlar katılımcıların %45,6’sını, erkekler %54,4’ünü oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş profilleri incelendiğinde; %24,7’si (53 kişi) 0-19 yaş aralığında, %39,1’i (84 kişi) 20-39 yaş aralığında, %30,2’si (65 kişi) 40-59 yaş aralığında ve %6’sı (13 kişi) 60 yaş üzeri katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Gelir durumuna göre katılımcıların dağılımı ise %67,5’i

0-1500 TL, %25,8'i 1500-3000 TL, %5,7'si 3000-4500 TL ve %1'i 4500 TL ve üzeri gelir grubunda olduğu belirlenmiştir.

Anketin ikinci kısmında ilk olarak katılımcılara “Beldenizin turizm için yeterli özellik taşıdığını düşünüyor musunuz?”, “Beldenizin turizm olanaklarının iyileştirilmesini ve artırılmasını ister misiniz?” ve “Turizmin gelişimi için görev alır mısınız?” şeklinde üç soru yöneltilmiş ve katılımcıların bu sorulara verdikleri cevapların dağılımları % olarak Şekil 2’de verilmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların %54,9’u Belde’nin turizm için potansiyel özellik taşıdığını, %25,6 taşımadığını ve %19,5’i bu konuda kararsız olduğunu beyan etmiştir. Belde’nin turizm olanaklarının iyileştirilmesi ile ilgili sorulan soruya ise çok yüksek oranda (%87,4) destek verdikleri görülmüştür. Bununla birlikte turizmde aktif olarak görev alabileceğini belirten katılımcı oranı ise %40’dır. Katılımcıların bu üç soruya verdikleri cevapların cinsiyet, yaş ve gelir dağılımına göre değişim gösterip göstermediği ile ilgili yapılan ki kare testinde değişkenler bakımından cevaplar arasında farkın oluşmadığı görülmüştür ($p>,05$).



Soru: Beldenizin turizm için yeterli özellik taşıdığını düşünüyor musunuz?

Soru: Beldenizin turizm olanaklarının iyileştirilmesini ve artırılmasını ister misiniz?

Soru: Beldenizin turizm merkezi olması için görev alır mısınız?

Şekil 2. Turizmde görev alma ve araştırma alanının turizm potansiyeli konusunda katılımcı görüşleri

Turizmde aktif olarak görev alabileceklerini ifade eden 86 katılımcıya bu konudaki katkılarının ne olacağı sorulmuş ve Tablo 1’deki sonuçlar elde edilmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğunun kendine uygun herhangi bir işte çalışabileceklerini belirttiği görülmüştür. Bundan sonra ise “gelen misafirlere arıcılık, tarım ve hayvancılık amaçlı rehberlik” ile “turizm tesislerinde çalışma” alternatifleri en fazla tercih edilen görev türü olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların turizmde görev alma tercihleri

S.N.	Katkı Çeşidi	Sayı (f)	Yüzde (%)
1	Kendime uygun herhangi bir işte çalışabilirim.	69	80,2
2	Gelen misafirlere arıcılık, tarım ve hayvancılık amaçlı rehberlik yapabilirim.	40	46,5
3	Turizm tesislerinde çalışmak isterim.	39	45,3
4	Yerel ürünlerin tanıtımı ve satılmasına yönelik çalışabilirim/yatırım yapabilirim.	32	37,2
5	Yöresel yemek/restauran hizmetleri, işletmeciliği yaparım.	30	34,9
6	Sahip olduğum bağ-bahçemi tarım turizm amaçlı kullanabilirim.	29	33,7
7	Pansiyon hizmetleri sunarım.	23	26,7

Anket formunda Belde turizminin gelişmesine engel olan faktörlerin ne olduğu sorulmuş ve Tablo 2'deki sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplardan Belde'nin turizmde istenilen sonuçların elde edilmemesinde alt yapı ve tanıtım eksikliğinin büyük rol aldığı görülmektedir. Turizm alt yapı eksikliği katılımcıların %58,1'i, tanıtım eksikliği ise %55,3'ü tarafından turizm gelişimine engel olan faktör olduğu vurgulanmaktadır. Diğer seçenekler katılımcılar tarafından yüksek oranda engel teşkil edecek nitelikte faktörler olarak kabul edilmediği görülmektedir.

Tablo 2. Turizm gelişimine engel olan faktörler

S.N.	Faktörler	Sayı (f)	Yüzde (f/612, %)	Yüzde (f/215; %)
1	Turizm altyapı eksikliği	125	20,4	58,1
2	Tanıtım eksikliği	119	19,4	55,3
3	Sağlık tesislerinin yetersizliği	66	10,8	30,8
4	Ulaşım-uzaklık sıkıntısı	64	10,5	29,8
5	Turizm bilincinin olmayışı-egitim eksikliği	64	10,5	29,8
6	Güvenlik yetersizliği	49	8	22,8
7	Arazi koşullarının uygun olmayışı	44	7,2	20,5
8	Geleneksel yapı-Turizme karşı olmak	42	6,9	19,5
9	İklim koşulları	39	6,4	18,1
Toplam		612	100	

Araştırma alanının ekoturizm ve rekreasyon için kaynak oluşturabilecek değerleri arazide yapılan incelemelerle belirlenmiştir. Yapılan incelemelerde termal kaynaklar, Çır Şelalesi, Göynük Çayı ve bağlı dereler, tarım ve hayvancılık alanları, arazi özellikleri ve geleneksel yaşam tarzı olmak üzere turizm için 6 potansiyel olabilecek kaynak belirlenmiştir. Araştırma alanının termal kaynakları mevcut termal tesislerle birlikte bu tesisleri besleyen Kös Deresi boyunca farklı yerlerden sıcak su sızmalarıdır. Bu sızmalar yeni ve alternatif termal su kaynaklarının olabileceğini, dolayısıyla yeni alternatif tesislerin turizme kazandırılabilceğini göstermektedir. Termal kaynakların yanında tatlı su kaynakları bakımından da araştırma alanı zengindir. Murat Nehri'nin bir kolu olan Göynük Çayı ve bu çaya bağlı dereler turizme kazandırılacak kaynaklarındandır. Araştırma alanının kuzeybatısında bulunan Çır Şelalesi ve sonrasında bulunan yayla alanları manzara güzelliği bakımından görülmeye değer alanlardır.

Çır Şelalesi kaya yapısı, rengi ve kayaların oluşturduğu harmonik yapı bakımından oldukça gösterişlidir. Belde merkezi yakınında agroturizm için uygun tarım ve hayvancılık alanları bulunmakta olup yöre halkının küçük çaplı organik meyve ve sebze yetiştiriciliği yaptığı, hayvancılık bakımından ise büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yanında organik kanatlı hayvan yetiştiriciliği ve arıcılık yapıldığı görülmektedir. Belde ve yakın çevresinin topoğrafik yapısı seyir amaçlı farklı manzaraların ve doğal peyzajların oluşmasını desteklemektedir. Bu alanların da farklı turizm alternatiflerine kaynak teşkil edecek değerde olduğu görülmüştür. Geleneksel yapı bakımından ise büyük oranda orijinalliğini kaybetmiş olmakla beraber geçmişin izlerini taşıyan bazı yapılara rastlanmıştır. Araştırma alanında yapılan gözlemler ve incelemeler ile belirlenen potansiyel turizm alanlarından görünüm Şekil 3'de verilmiştir.



Termal su kaynakları



Göynük çayı



Manzara alanları



Geleneksel yapı



Organik meyve bahçeleri



Çır Şelalesi

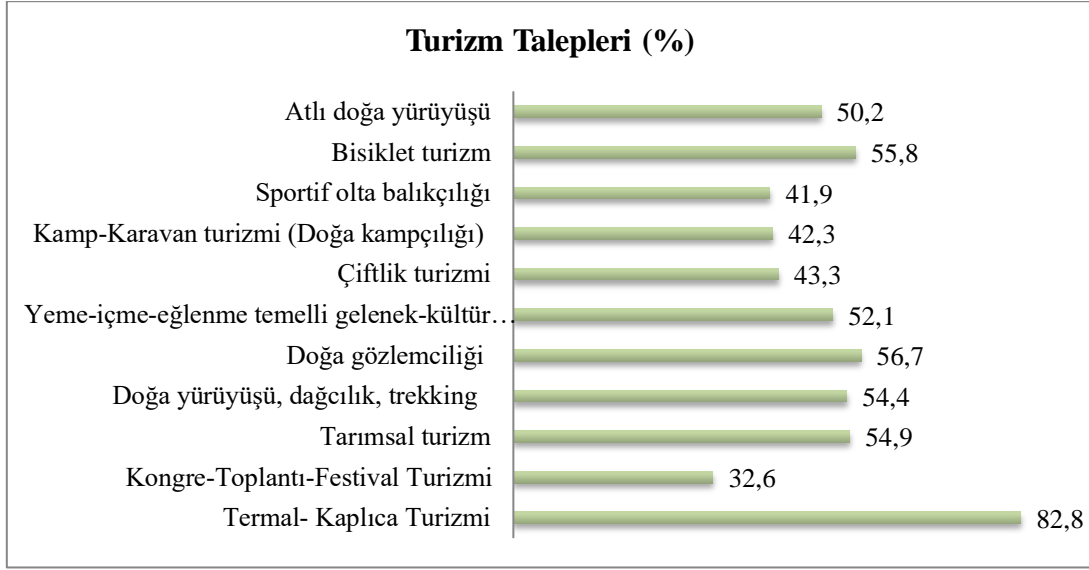
Şekil 3. Araştırma alanının turizm potansiyel değerleri

Yukarıda açıklanan altı turizm potansiyel kaynağının önem derecesine göre (1-6 arası) sıralamaları anket katılımcılarına sorulmuş ve Tablo 3'deki sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar için ağırlıklı ortama değerler hesaplanmıştır. Ağırlıklı ortalama değerler katılımcıların verdiği % değerleri birinci derece için altı, ikinci derece için beş, üçüncü derece için dört, dördüncü derece için üç, beşinci derece için iki ve altıncı derece için bir katsayısı çarpımı sonucu elde edilen toplam değer 100'e bölünmesi ile elde edilmiştir. Ağırlıklı ortalamalara göre katılımcılar en önemli turizm değeri olarak termal su kaynaklarını (%52,7) görmekte olup ikinci olarak Çır Şelalesi'ni (%39,8) önemli bulmaktadırlar. Göynük Çayı ve bağlı dereler ile araştırma alanının doğal peyzaj özellikleri aynı oranda (%34,2) üçüncü önemli turizm değeri olarak görülmüştür. Araştırma alanının geleneksel yapısı ile tarım-hayvancılık alanlarının aynı oranda (%29,5) ve dördüncü derecede önemli turizm kaynağı olarak görüldüğü belirlenmiştir. Bu sonuçların turizm alternatiflerinin belirlenmesine ve turizm-rekreasyon planlarının hazırlanmasına yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 3. Araştırma alanının turizm değerlerinin önem sıralaması

S.N.	Turizm Değerleri	1. Derece önemli (%)	2. Derece önemli (%)	3. Derece önemli (%)	4. Derece önemli (%)	5. Derece önemli (%)	6. Derece önemli (%)	Ağırlıklı ortalama (%)
1	Termal su kaynakları	61,9	20,7	7,9	3,5	4,0	2,0	52,7
2	Çır Şelalesi	21,8	27,9	14,7	11,2	11,2	13,2	39,8
3	Göynük çayı ve bağlı dereler	8,4	15,2	24,6	25,7	14,1	12,0	34,2
4	Arazi özellikleri, peyzaj değeri	14,3	13,2	18,3	19,3	24,4	10,5	34,2
5	Tarım ve hayvancılık alanları	9,8	8,8	17,0	21,1	18,0	25,3	29,5
6	Geleneksel yaşam tarzı ve yapısı	16,2	8,1	11,2	13,7	20,9	29,9	29,5

Anket katılımcılarına Belde için önerdikleri turizm çeşitleri sorulmuş ve Şekil 4’de ki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun (%82,8) beklendiği gibi termal turizmi Belde için en uygun turizm türü olarak gördükleri belirlenmiştir. Termal turizmden sonra ise sırasıyla doğa gözlemciliği %56,7, bisiklet turizmi %55,8, tarımsal turizm %54,9 ve dağcılık %54,4 oranında uygun bulunmuştur. Kongre ve festival turizmi ise en düşük oranda talep edilmiştir. Esasen Belde merkezi ve arazide yapılan gözlem ve incelemelerde bütün turizm türleri için uygun alanların olduğu görülmekte olup katılımcı tercihleri göz önünde bulundurulduğunda doğa tabanlı turizm türlerinin bölge için tamamlayıcı olabileceği değerlendirilmektedir. Mäntymaa ve vd. (2018)’de son yıllarda doğaya dayalı turizm türlerinin önemli ve büyüyen bir ekonomik sektör haline geldiğini vurgulamaktadır. Dünya Turizm Örgütü’ne (WTO) göre ise turizmde en hızlı büyüme yılda %10-50 arasında doğa turizmi ve onun bir alt bölümünü oluşturan ekoturizmde olduğu vurgulanmaktadır (Özgen, 2010: 1410). Turizm tercihlerinin cinsiyet, yaş ve gelir durumuna göre değişim gösterip göstermediği Ki kare testi (Chi-square) kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analize göre değişkenler ile turizm tercihleri arasında farklılık oluşmadığı görülmüştür ($p>,05$). Bu durum Belde için katılımcılar tarafından uygun görülen turizm türleri için ortak fikir oluştuğunu göstermektedir.



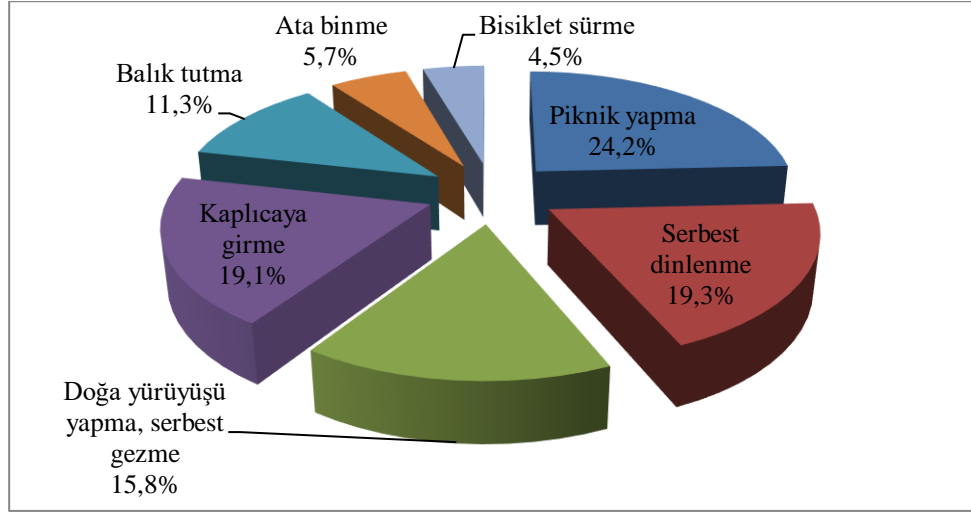
Şekil 4. Katılımcıların turizme yönelik talepleri

Araştırmada katılımcıların turizm taleplerinin yanında Beldenin turizm ve peyzaj alt yapısının iyileştirilmesine yönelik önerileri de belirlenmiştir. Alt yapı planlaması için katılımcılardan önceliklerini birinci, ikinci ve üçüncü derece olarak belirtmeleri istenmiş ve elde edilen sonuçlar ortalamaya göre sıralı bir şekilde Tablo 4’de verilmiştir. On bir alt yapı ihtiyacının önceliklendirilmesi ile ilgili katılımcılar tarafından yapılan değerlendirmenin birinci ve ikinci derece arasında yoğunlaştığı ve aralarında yüksek oranda fark oluşmadığını görülmektedir. Katılımcılar Belde için piknik alanların yapılmasını en yüksek oranda, toplantı-kongre salonlarının yapılmasını ise en düşük oranda öncelik vermektedirler.

Tablo 4. Turizm alt yapı ihtiyaçlarının önceliklendirilmesi

S.N	Turizm alt yapı ihtiyaçları	n	Birinci Derece Öncelikli		İkinci Derece Öncelikli		Üçüncü Derece Öncelikli		\bar{X}	S.S
			f	%	f	%	f	%		
1	Piknik alanları	200	122	61	62	31	16	8	1,47	,64
2	Alternatif termal turizm tesisleri	196	125	63,8	47	24	24	12,2	1,48	,71
3	Çay bahçesi, lokanta gibi tesisler	197	109	55,3	64	32,5	24	12,2	1,57	,70
4	Konaklama alanları (otel, bungalov evleri, yerel pansiyon, köy evi....)	195	108	55,4	61	31,3	26	13,3	1,58	,72
5	Çocuk oyun alanları, spor tesisleri	205	116	56,6	52	25,4	37	18	1,61	,77
6	Doğa içinde gezinti yolları (yaya, atlı)	198	101	51	52	26,3	45	22,7	1,72	,81
7	Bisiklet güzergâhı	191	77	40,3	50	26,2	64	33,5	1,93	,86
8	Seyir-gözlem-izleme terasları	188	61	32,4	74	39,4	53	28,2	1,96	,86
9	Kamp alanları	192	75	39,1	46	24	71	37	1,98	,87
10	Yol üzeri yöresel ürün satış-pazarlama yerleri	199	60	30,2	75	37,7	64	32,2	2,02	,79
11	Toplantı-kongre salonları	190	51	26,8	60	31,6	79	41,6	2,15	,82

Katılımcılara son olarak “Boş (serbest) zamanınızda Beldenizde dinlenme amaçlı en çok yaptığınız etkinlik nedir?” şeklinde sorulmuş ve Şekil 5’deki sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların serbest zamanlarında sırasıyla piknik yapma, serbest dinlenme, kaplıcaya girme, doğa yürüyüşü yapma, balık tutma, ata binme ve bisiklet sürmeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların serbest zaman değerlendirme biçimlerinin değişkenlere göre farklılık oluşturup oluşturmadığı Ki kare testi (Chi-square) ile analiz edilmiştir (Tablo 5). Buna göre yapılan analizde cinsiyet değişkeni ile balık tutma, ata binme ve bisiklete binme, gelir değişkeni ile piknik yapma, doğa yürüyüşü yapma, kaplıcaya girme, balık tutma ve bisiklete binme aktivitelerini tercih etme arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<,05$). Yaş değişkeni ile bütün aktiviteleri tercih etme bakımından anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>,05$).



Şekil 5. Katılımcıların serbest zaman değerlendirme biçimleri

Tablo 5. Katılımcıların serbest zaman değerlendirme biçimleri Ki kare testi sonuçları

Aktivite tercihleri	n	%	Cinsiyet		Yaş		Gelir	
			χ^2	p	χ^2	p	χ^2	p
Piknik yapma	124	24,2	1,24	,268	1,67	,643	8,48	,038*
Serbest dinlenme	99	19,3	1,11	,574	4,34	,631	,99	,986
Doğa yürüyüşü yapma, serbest gezme	81	15,8	1,33	,249	3,74	,291	7,94	,047*
Kaplıcaya girme	98	19,1	,84	,410	5,34	,149	12,05	,007*
Balık tutma	58	11,3	10,37	,001*	1,51	,681	10,27	,016*
Ata binme	29	5,7	16,78	,000*	1,36	,715	2,45	,485
Bisiklet sürme	23	4,5	7,84	,005*	2,51	,474	9,19	,027*

* p<.05

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde yapılan araştırmalar halkın turizme yönelik taleplerinde değişim ve çeşitlenme olduğunu ortaya koymaktadır. Dağları, yaylaları, mağaraları, akarsuları, gölleri, bitki örtüsü ile Ülkemiz ekoturizm için oldukça elverişli alanlar barındırmaktadır (Sezen vd., 2011: 60). Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi yüksek plato ve dağlık alanlarının yanı sıra derin vadi sistemleri doğa turizmi için uygun ortamlar sunmaktadır (Özgen, 2010: 1430). Ancak zengin doğal kaynakları ve uygun arazi yapısına rağmen Bölge'nin turizme kazandırılmasında istenilen başarı sağlanamamıştır. Araştırmanın yapıldığı Bingöl İli Ilıcalar Beldesi de Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi olarak ilan edilmesine karşılık turizm altyapısının yetersizliği nedeniyle mevcut doğal ve kültürel kaynaklarının turizme kazandırılmadığı görülmüştür. Mevcut termal tesislerde kapalı havuz ve hamamın dışında ziyaretçilere farklı rekreasyon olanağı sunulmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Belde ziyaretçiler için bir termal turizm merkezi yerine sadece hamam algısı vermektedir. Oysa başta termal su kaynakları olmak üzere arazide yapılan incelemelerde farklı turizm alternatifleri için uygun doğal-kültürel kaynaklar tespit edilmiştir. Çır Şelalesi, Göynük Çayı, Kös Deresi, manzara alanları, tarım ve hayvancılık alanları ile araştırma alanı ekoturizm için uygun nitelik taşımaktadır.

Kırsal alanlarda yapılan turizmin sürdürülebilir olması ve yerel halka ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan destek olabilmesi için yerel sistemler üzerine inşa edilmesi ve yerel halkın katılımının sağlanması gerekmektedir (Ertuna vd., 2012; Güney ve Göller, 2016). Bu nedenle kırsal bir yerleşimin turizme açılabilmesi için halkın desteğinin alınması gerekmektedir (Kasalak ve Akıncı, 2015). Bununla beraber halkın turizmden fayda sağlaması ve planlama sürecinden uygulama aşamasına kadar turizmin her kademesinde yer alması beklenir. Yerel halkın destek vermediği hiçbir kırsal turizm alternatifinin başarı sağlaması olanaklı gözükmemektedir (Lopez vd., 2018; Mäntymaa vd. 2018; Eshliki ve Kaboudi 2012).

Araştırmaya konu Ilıcalar Beldesi halkının turizme olumlu yaklaştıkları yapılan anket çalışması ile belirlenmiştir. Yerel halkın büyük oranda (%84,7) turizmin geliştirilmesine destek olduğu görülmüştür. Bununla beraber Belde sakinlerinin %40'ı turizmde görev almaya hazır olduklarını belirtmektedir. Bu oran başlangıçta düşük görülse de turizmden beklenen çıktılarla birlikte artacağı öngörülmektedir.

Turizmin gelişmesi yerel halkın ekonomik bakımdan kalkınmasının yanında yörenin fiziki altyapısının iyileşmesine katkı sağlamaktadır. Esasen turizmin fiziki alt yapı ve peyzajın gelişmesine katkı sağladığı gibi doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin üstün özellikli olması turizmin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bir turizm destinasyonunun sahip olduğu estetik unsurlar tercih edilebilirliğini etkilemektedir. Nitekim Dönmez ve Türkmen (2015) Antalya'da yapmış oldukları araştırmada peyzaj düzenlemelerinin ziyaretçilerin satın alma tercihlerini etkilediği belirlenmiştir. Bu nedenle araştırma kapsamında yörenin turizm ve rekreasyon amaçlı peyzaj altyapı ihtiyaçları katılımcılarla yapılan anket çalışması ile belirlenmiştir. Buna göre rekreasyon amaçlı piknik alanları, turizm amaçlı ise alternatif turizm tesislerinin yapılması talep edilmiştir. Ancak tek başına bazı kullanım alanlarının yapılması yerine yörenin turizm planının bütüncül olarak ele alınması gerekmektedir.

Turizm planlaması yapılırken uygun turizm türleri belirlenmektedir. Bu amaçla araştırmada önce mevcut doğal ve kültürel peyzaj değerleri, daha sonra da anket katılımcılarının turizm talepleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlarda katılımcıların çok büyük bir kısmı (%82,8) yöre için en uygun turizm türünün termal-kaplıca turizmi olduğunu vurgulamaktadır. Yörenin termal turizm merkezi olarak hizmet verebilmesi için mevcut tesislerin fiziki alt yapılarının iyileştirilmesi ve ziyaretçilerin farklı rekreasyon ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Bunun yanında ziyaretçilere alternatif konaklama imkânı sunacak tesislerinin yapılması talebi daha fazla artıracaktır. Araştırma alanı için yapılacak turizm planlamasında Belde merkezi ile birlikte yakın çevresinin planlamaya dâhil edilmesi beklenmektedir. Yöre halkının talepleri de bu doğrultudadır. Termal turizmden sonra doğa gözlemciliği %56,7, bisiklet turizmi %55,8, tarımsal turizm %54,9 ve dağcılık %54,4 oranlarında yöre halkı tarafından talep edilen diğer turizm türleridir. Bu nedenle araştırma alanının doğal peyzajının da planlamaya dâhil edilerek dağcılık sporu için tırmanma alanları, gezinti yolları, gözlem-seyir terasları, kamp alanları, bisiklet yolları ile zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak araştırmada yerel halkın turizme yüksek oranda destekte bulunduğu, alt yapı ve tanıtım eksikliği nedeniyle turizmde istenilen gelişmenin sağlanamadığı katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Bunun yanında Ilıcalar Beldesi halkı termal turizmi yöre için en uygun turizm türü olarak görmekte beraber doğa tabanlı turizm alternatiflerini ise tamamlayıcı turizm olarak görmektedirler. Araştırma sonuçları turizm planlaması için veri oluşturacağı düşünülmekte olup bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kişi ve kurumların konu üzerine daha fazla sorumluluk almaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim (2018), *Ilıcalar Beldesi Tanıtım Raporu*, Ilıcalar Belediyesi Başkanlığı, 8s.
- Akpınar Külekçi, E., ve Bulut, Y. (2012). Erzurum ili Oltu ve Olur ilçelerinde en uygun ekoturizm etkinliğinin analitik hiyerarşi süreci yöntemi ile belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 175-189.
- Bingöl İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2019). <http://www.bingolkulturturizm.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 23.2.2019.

- Dinç, A., Seçgin, Ö. & Kılıç, A.A. (2014). Karaman ilinin ekoturizm potansiyeli. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı, 4-6 Haziran 2014, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla*.
- Dönmez, Y., ve Türkmen, F. (2015). Turistlerin satın alma kararında peyzaj düzenlemelerinin rolü: Belek örneği. *Turizm Akademik Dergisi, 2(2), 15-27*.
- Ertuna, B., Güney, S., Güven, Ö., ve Aydemir, N. (2012). Yerel halkın kırsal turizm gelişimine katılma isteğini etkileyen unsurlar: Kastamonu örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2(2), 59-66*.
- Eshliki, S. A., and Kaboudi, M. (2012). Community perception of tourism impacts and their participation in tourism planning: a case study of Ramsar, Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 36, 333-341*.
- Güney, D., ve Göller, V. (2016). Kırsal turizm konusunda yerel halkın yaklaşımının belirlenmesi: Misi köyü örneği. *Turizm Akademik Dergisi, 3(2), 25-36*.
- Herrera, M. R. G., Sasidharan, V., Hernández, J. A. Á., and Herrera, L. D. A. (2018). Quality and sustainability of tourism development in Copper Canyon, Mexico: Perceptions of community stakeholders and visitors. *Tourism Management Perspectives, 27, 91-103*.
- Kasalak, M. A., ve Akıncı, Z. (2015). Ekoturizmin yerel halk üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research, 1(1), 189-196*.
- Kıranşan, K., ve Şengün, M. T. (2013). Bingöl ili jeotermal kaynakları. *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı, 19-21 Haziran 2013, Fatih Üniversitesi, İstanbul*.
- Koçan, N. (2012). Kızılcahamam-Çamlıdere jeoparkında kırsal peyzaj ve rekreasyon planlama. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi, 28(1), 38-46*.
- López, M. F. B., Virto, N. R., Manzano, J. A., and Miranda, J. G. M. (2018). Residents' attitude as determinant of tourism sustainability: The case of Trujillo. *Journal of Hospitality and Tourism Management, 35, 36-45*.
- Mansuroğlu, S., ve Dağ, V. (2016). Bingöl ilinin peyzaj potansiyelinin kırsal turizm olanakları (swot analizi yöntemi kullanılarak) açısından değerlendirilmesi. *Mediterranean Agricultural Sciences, 29(1), 9-16*.
- Mäntymaa, E., Juutinen, A., Tyrväinen, L., Karhu, J., and Kurttila, M. (2018). Participation and compensation claims in voluntary forest landscape conservation: The case of the Ruka-Kuusamo tourism area, Finland. *Journal of Forest Economics, 33, 14-24*.
- Özdemir, M. A., ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve turizmin etkileri konusunda yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Afyonkarahisar örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi, 24, Temmuz - 2011, 1-25*.
- Özgen, N. (2010). Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğal turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(2), 1407-1438*.
- Roscoe, J. T. (1975). *Fundamental research statistics for the behavioral sciences*. Holt Rinehart and Winston, New York.
- Sezen, I., Yılmaz, S., ve Külekçi, A. E. (2011). Ekoturizm için öneri alanlarıyla Bayburt. Kahramanmaraş: I. Ulusal Akdeniz Çevre ve Orman Sempozyumu.
- Tribe, J. (2011). *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism (5th ed.)*. British Library, Routledge.